

Egy Can Togay autista feljegyzései, 1993–94

(II. rész)

(1)

Eső zuhog a lipcsei téren. Rácsorog a moziplakátra. Színes, szélesvásznú filmet vetítenek a Capitol moziban: *A fáraót*. „Micsoda hülyeség” — gondolom magamban. Magamban, hátul, a leghátsó sorban. „Kit érdekel a fáraó?” De elől, az első sorban dumálunk Uwével a fáraóról. Uwe keze befáslizva, ekcémás. Kíváncsian, megilletődve nézem a géz alól előbukkanó, vöröses pörköket. Szeretettel és irigykedve. Uwe szemöldökéhez emeli a kezét, apró, elhalt bőrdarabokat dörzsöl le jellegzetes mozdulatokkal, közben figyel. Ez a mozdulat örökre belém vésődik, ez a mozdulat Uwe. Ez a mozdulat, amit örömmel rögzítenek a hátsó sorban. Az első sorokban csak beszélgetünk, valamiről lelkesen magyarázok, belelovalom magam egy történetbe, kapaszkodom együttlétünkbe. Húzzuk, halasztjuk az elválás pillanatát, amikor megszűnik az egymás iránt érzett izgalom, az iskola utáni órák mámore, a képzelet játéka, a plakát széleinek tépkedése. Az átázott papírol előbukkannak az előző heti moziműsor fekete betűi: *A fáraó*, 22. hétre prolongálva.

Walternak aranyfogai voltak. Szikkadt, beesett arca. Hatvanéves lehetett. Cigarettaacsutka volt a szájában. Vagy a „mester”-nek volt szivarcsutka a szájában?

A Meister lehelete savanyú volt, szivarszaggal keveredett. A gyár olajszaga társult ehhez. Az olajszagban a fémgorgácsok éles illata, és a takarításhoz használt, zöldre színezett fűrészpor vegyszerszaga. A hideg végében rágyújtottunk, szívtuk a cigarettát. A „Meister” tudott róla, nem bánta. Álltunk a fémrudak előtt, nyakunkra akasztott kopott fadobozokból fémkarikákat húztunk a rudakra, vagy a rudakat összekapcsoló fémnyolcasokat. Felváltva. Kéthetente. Néha reszeltünk is valamit, de aztán jött mindig a hüvelyek, nyolcasok dugdosása. Heten-nyolcan álltunk egymás mellett, dugdostunk. Meghatározott sorban, minta szerint. A végére érve megkerült a többiek, és beálltál a sor elejére. Ha belezavarodtál, és kiderült, hogy rosszat dugtál, fel kellett fejteni a sorokat. Futószalagnak használták az elkészült rácsokat a csokoládégyárban. Csokoládét sohasem láttunk. Nem bántam. A Meisternek furcsa, savanyú gyomorszaga volt, közel hajolt hozzám, amint beszélt. Sohasem kiabált. Jó volt „Meisternek” hívni. Jó Meister volt. A gyárból kilépve rágyújtottunk. Köpködtünk. Volt, aki még sört is ivott. A villamosút egy órát tartott vissza a központba. Közben visszaalakultunk iskolásokká. De ez a savanyú szag és az olajszag, a Meisterből sugárzó biztonság és szabadság, amit az értelmetlen munka ellenére éreztem, majd a hazaúton ébredő érzés, az iskolai lét és a gyár közötti senkiföldjén való lebegő tanácstalanság eltartott másnapig. Unterrichtstag in der Produktion. Így hívták ezt az órát.

Walternak aranyfoga volt. A férfi színe drapp volt, akár a Volgájának. Ő volt a sofőr. Volt egy kutya is. Egy farkaskutya. Astának hívták. Rossz fogaival cibálta a fadarabot, közben nyáladzott. Kutyaszag áradt belőle. Farkaskutya volt. Német juhász. A fadarabot bedugtam a ketrecébe. Aztán felbátorodtam és bebújtam hozzá. A kezemet a foga közé raktam, óvatosan harapdálta. Vén kutya volt. Tizenkét éves. Azt képzeltem, különlegesen jó viszony van közöttünk. A kutyaszag egész nap megmaradt rajtam. „Asta, Asta, komm!” — mondtam neki. Vele beszéltem először németül.

„Als ich einmal reiste, / da reiste ich nach Burnala, / damals war ich die Kleinste / von der ganzen Welt. / Die Damen und die Herren, / sie standen schon vor meiner Tür, / sie wollten mich bestaunen, / mich kleines Marmeladentier. / Ja, Marmeladentier kann ta-an-zen, / eins, zwei, drei, drei und vier, / Marmeladentier kann ta-an-zen, / eins, zwei, drei und vier.”¹

A szomszédban egy operaénekes lakott. Néha gyakorolt. Felesége sovány, inas, szőke nő. Zárkóztan, arisztokratikusan viselkedett. Talán büszke volt arra, hogy a férje az Operában énekel. Ha tehettem, kerültem a vele való találkozást. Aztán egyszer mosolyogva köszönt nekem. Örültem ennek. Ettől fogva nem bántam, ha összefutottunk. Szorgalmasan köszöntem neki.

Hessék viszont sohasem köszöntek mosolyogva, talán mert közvetlenül alattunk laktak. Az első emeleti Posselt család rejtélyes volt és irigylésre méltó. Igazi család voltak, két gyerekkel és két biciklivel, a bicikliken egy-egy gyereküléssel. Frau Posselt meglepően fekete hajú nő volt. Mindent megadtak gyerekeiknek, akiken először láttam nylon inget életemben. Ezenfelül „igazi” coltot kapott a kisfiú valahonnan Nyugat-Németországból. Nem nyugodhatam, amíg nekem is ilyen coltom nem lett. Éveknek kellett eltelnie ehhez.

Egy alkalommal valakik feljelentették anyámat a házból. A pénteki napokon hozzánk járó, szuszogó, dobogó, idegen nyelven beszélő férficsoport felkeltette a gyanújukat. „Bordélyházat tart fent” — hangzott a vád. Anyám tisztázta magát a rendőrségen. De ez egy egészen más történet. Nem az én világom, hanem a külső világ jelmezéhez és törvényeihez tartozik. Ez a világ csak félreértésekre adhat okot. Ezért egyelőre hagyom, hadd főjön a saját levében.

¹ Midőn egyszer utaztam, / Burnalába utaztam, / nem volt akkor énnálam / nagyobb a világon. / A hölgyek és a józok / mind ott álltak ajtóim előtt, / jöttek, hogy megcsodálják / a picit mormotát! / Táncol már a mormota, / egy-két-há, há és négy, / táncol már a mormota / egy-két-há és négy!

(2)

A házunk előtt egy fúvel benőtt, háromszög alakú járdasziget. A járdaszigeten egy kovácsoltvas építmény: két hatalmas kerítésszárny egy kőből faragott oszlopot fog közre. Azt mondták erre, hogy ez egy kapu. Egy városkapu. Vagy egy városkapu maradványa? Hiába kíséreltem meg valamilyen kapuformát felfedezni benne, csak nem állt össze a kép. A kerítésrácsok mögött viszont gyakran álldogáltam, és a nagy park, a Rosental gyepét figyeltem a réseken át. A rét közepén a tavat, a tó fölébe nyúló kétágú fát, amelyre gyakran felmásztam.

Egy alkalommal, még Lipcsébe való érkezésünk első hónapjaiban lehetett, mert még egyáltalán nem tudtam németül, egyedül csavarogtam a Rosentalban. Tél volt, a tó szélét vékony, törékeny jég lepte. Felmásztam a fa síkos, tó fölébe nyúló ágára. Egy óvatlan pillanatban megcsúsztam, és az ágba kapaszkodva lógtam a tó felett. Kétségbeesett félelem fogott el, hiába harcoltam, nem tudtam visszatornászni magam. Éreztem, hogy elhagy az erőm. Eleinte csak hangosan nyögdécseltem, hátha valaki meghallja, és segítségemre siet. Aztán erőm fogytával szinte önkéntelenül csúszott ki a számon németül a szó: „Hilfe!” — kiáltottam nem sok meggyőződéssel, hiszen egyáltalán nem voltam biztos abban, hogy ez a szó valóban azt jelenti-e, amit kifejezni szándékoztam vele. Sohasem használtam ezt megelőzően, arra sem emlékeztem, hogy valaha hallottam volna bárkitől, mégis valahogy összeállt ez a néhány hang, amiről csak később, visszamenőleg állapíthattam meg, hogy valóban a német segélykiáltás volt. „Hilfe, Hilfe!” — kiáltottam, de nem jött válasz sehonnan. Ott lógtam a ködben. Végül nagy elhatározással elengedtem magam, a tó jege átszakadt alattam. Meglepetésemre csupán bokámig ért a víz.

„Hilfe! Hilfe!”

Ezen felül körbe lehetett biciklizni a járdaszigetet.

Frau Nebe, a tömbházmesternő kulcsosomóval járta körbe a lakásokat. Egy különleges kulccsal megnyitotta a fűtőtest szelepét, így engedte ki a felgyülemlett gőzt. Először csak levegő szivárgott a parányi résen, nyomában gőz sistergett rozsdás vízcseppeket csapva ki a fűtőtest oldalára, majd forró vízszugár érte csörömpölve a fazék alját, amit Frau Nebe a szelep alá tartott. Most egy időre felmelegedtek a fűtőtestek, amíg az újból felgyülemlett levegő és gőz ismét útját nem állta a forró víznek. Ekkor a fűtőtestek fokozatosan kihültek. Eleinte csak reggel volt nehéz kikászálódni az ágyból, aztán már délután is fáztunk. Ilyenkor anyám ismét elküldött Nebeékhez. Frau Nebe ritkán volt

otthon. Adam, a fia nyitott ajtót. Bementem és beszélgettem Adammal a sötét lakás konyhájában. Ha senki sem volt otthon, ott toporogtam egy ideig a szuterén ajtaja előtt. Csodálkoztam, hogy a pincében is vannak lakások. Távolról az a gondolat kísértett, hogy nem megfelelő hely ez egy tömbházfelügyelő számára, úgy éreztem, hivatalból más lakás járna neki. Hiszen ő az egész háztömb igazgatója voltaképpen, szinte tulajdonosa.

Frau Nebe szikár, egyedül élő nő volt. Özvegy volt talán? Barna köpenyt hordott, aminek karjait férfiasan feltúrte. Vastag szemüveget viselt. Idősebbnek nézett ki a koránál, jóllehet fogalmam sem volt, hogy hány éves. A fia viszont egyidős volt velem. Sohasem féltem Frau Nebetől, pedig gyakran felmerült ennek a lehetősége bennem, de zord arc kifejezése a legváratlanabb pillanatokban felengedett, és igazi kedvesség sugárzott belőle. A német munkásszony képe azóta is Frau Nebevel keveredik bennem, a háttérben konyhaasztala viaszosvászon terítőjével. Nem értettem viszont, hogy miért nem kapunk magunk egy ilyen szelepnitő kulcsot. Apró cseppekben lebegett akkor még bennem az illetékesség és illetéktelenség fogalma, ez a későbbiek folyamán lassan összesűrűsödött, minden tárgyba, cselekedetbe, helyzetbe beszivárgott, majd világom nagy részét tejszerű köddel vontta be. Csendben vágyakozni kezdtem egy ilyen kulcsra.

(3)

A reggelek sötétek voltak. Ropogó hóban vágtam neki mindennap az iskolába vezető útnak. A gázlámpákat eloltó férfi gyakran csak egy pár lépéssel járt előttem. Figyeltem, ahogy tolja maga mellett biciklijét, és hosszú, kampós végű rúdját beakasztja a kandeláberek alatti gázcsapba, eloltja az égő sárga foltokat.

A sétány egy vékony erdősávon vezetett át: jobboldalt a főút szürke szalagja, azon túl a Rosental fái, balkéz felől a Pleisse keskeny, barna, vegyszerhabos folyama, a túlpárt mentén a négy-öt emeletes, ódon lakóházakkal. Aztán egy keskeny vashídon, a Zöllner Brückén vezetett át az út. A híd utáni térből nyílt a Tschalkowski utca és a Feuerbach utca. Ez utóbbin még jó tízperces járás volt hátra az iskoláig. Itt már egyre több gyerek tűnt fel, a hátitáskák szíjába kapaszkodtak, lépésükre kopogva verődtek a nyakukba akasztott, kemény uzsonnatáskák.

Mire az iskola elé értem, már erősen hajnalodott. Az előtérben gyülekeztünk a beengedést jelző csengőszóra várva. Átnedvesedett cipők, kabátok, sálak szaga terjengett, pirosra fagyott kezek lökdösődtek, szász tájszólás terült szerteszét. A csengetésre megindult a roham a nagy,

zöld keretes üvegajtó ellen. Érthetetlen harc volt ez, amelynek ízére csak évekkel később jöttem rá. A hátsó sorokból idősebb és erősebb gyerekek feszültek neki a tömegnek, az elöl rekedt kisebbek nevetve vagy sírva gyűrődtek át a félig nyitott kapun, kesztyűk és táskák sodródtak el a tülekedésben. Aki leguggolva, tapogatózva próbált elveszett tulajdonához jutni, menthetetlenül a taposó lábak alá került, amit vérmérséklete vagy a taposás mértéke szerint sikoltva élvezett vagy szenvedett.

Az ajtón túljutva rohanvást oszlott szét a tömeg a lépcsők és folyosók irányába. Ilyenkor a táskájukat kezükben tartókra újabb veszélyek leselkedtek: a mellettük elsuhanó idősebbek nagy erővel saját táskájukat rávágták a kiszemelt áldozatára, a táska a földhöz csapódott, és csak szerencse kérdése volt, hogy a következő hullámban érkezők közül valaki azonnal belerúg-e a földön heverő táskába, ami aztán tulajdonosa kétségbeesett, üldöző kíséretében lábról lábra járva hosszú utat tett a folyosó linóleumpadlóján.

A kezdet kezdetén, amikor az irtóztató nyomás besöpört az ajtón túli térbe, azon nyomban váratlan ütés érte a fejemet: számomra érthetetlen német mondat kíséretében valaki lesodorta a fejemről műbőr husánkámát. Térdre vágódtam, és nagy nehezen megmentettem fejfedőmet a taposó lábak elől. Amikor sapkámát ismét a fejembe nyomva sodródtam felfelé a lépcsőn, egy ellenkező irányból lefelé viharzó fiú keze ismét teljes erővel a fejemhez csapódott, közben üvöltő hangon az iménti mondat hangsorai értek fülemhez. Jó párszor hajoltam még le a füles sapkáért, mire a velem egy irányba haladók közül is többen tarkón vágtak. Egy idő után feladtam a harcot és a sapkát kezemben tartva siettem tovább a lépcsőkön. Hónapokkal később fogtam csak fel a mondat értelmét, ami fejbecsapásaimat kísérte: „Mütze ab im Schulhaus! — Sapkát le az iskolában!”

„Mütze ab im Schulhaus!” — üvöltöttem évekkel később, amint egy taknyos másodikos fejéről lesodortam a sapkát.

A tér be van havazva. Egy kisfiú fekszik vérző orral a földön. Könnyeivel küszködik. Ő Christian Ullmann. Egy másik kisfiú térdepel rajta. Christian karját a földre szorítja térdével. A másik kisfiú én vagyok.

(4)

Gerd szeplős volt. Mit Sommersprossen besät. Vörösseszőke haja homlokába lógott, jobb keze határozott mozdulatával túrt bele és dobta hátra. A vékony szálú sörény azon nyomban visszahullott. Ekkor következett egy rövid fejfelvetés,

ami ugyanazt a szerepet volt hivatva betölteni. De a haj ismét visszahullt. Ekkor újra jobbával simította hátra, fejét felvetve tartotta egy ideig. A hajszálak hátrasimultak, majd a halánték felől lassan lecsúszva az arcába borultak. Gerd széles állkapcsa mindeközben megállás nélkül rágó mozdulatokat végzett. Nyelve hegyével kitolta a rágógumit, majd ismét beszívta. Felfújni nem lehetett a keletnémet rágógumikat. Így beszélt hozzám azon a délutánon, amikor hozzám csapódott a nagyréten. Bal kezét széles, szegecselt övén tartotta. „Trick sieben.” Az orrodát fölnyomják tenyérrel a homlokodig. Ez a „Trick sieben.” Ezt mutatta be rajtam Gerd azon a délutánon, amint rajtam térdelt. Aztán rágógumikat tömött a számba, és arra kényszerített, hogy rágjam papírostul.

(5)

Nagyanyám *Dramából* indul útnak egy szamar hátán. Négyéves.

Apja hajtja a szamarat. Anyja a kordén ül. Mindenük a kordén. Konstantinápolyba tartanak. Lakosságcsere. A keresztény görögöket áttelepítik Görögországba. A muzulmán oszmánokat a Boszporuszhoz és Szmirnába, Kisázsziába. Nagyanyámék elhagyják az észak-görögországi *Dramát*. Az úton kevés az ennivelő. Új életet kezdenek Konstantinápolyban. Apja dervis. Jó ember — mondja nagyanyám lekicsinyléssel —, még a sapkáját is odaadta az első jöttmentnek, pedig ennivelő is alig akadt a háznál. Dervis volt a Mevlevi szektából.

A dervisek. *Mevlana* követői. Forogsz, bal lábad a földön, a jobbal hajtod magad. Verejtékezel. Újra meg újra tanuló az alapmozdulatokat, mint a kisgyerek, aki járni tanul. Karod a melleden összefogva az egyensúlyért küzdesz, és a mozdulatok pontosságáért. Nem emelkedhet fel a sarkad, tapadnia kell a földhöz. Többhetes gyakorlás után végre kitarthatod a karod, lassan, fokozatosan. Az egyik kéz az égnek nyúlik, a másik a földnek adja tovább. Törzseden áthalad a szeretet tengelye. Elérkezett az alkalom: tanárod megfeszíti rajtad a ruha mellényét. Fejedbe nyomja a derissüveget. Először forogsz együtt a *szemán* szerelmetes mevlevi testvéreiddel. Nyílik a szoknya. Pörögsz. Pörögsz. Először Istennel együtt, aztán távozol magadból, csak Isten marad. Majd Isten is távozik, csak a szeretet marad. A szeretet tengelye.

Az ő apja, nagyanyám nagyapja bezzeg más volt! — Volt malma, búzaföldje, kocsija, kocsisa, péksége és boltja. Nem is egy malma, hanem több. — Az már majdnem egy holding. Tudod te, mi az a holding? — kérdi nagyanyám és bizalmasan közel hajol. Aztán elmeséli saját vállalkozását: A

háború után egy társával jogot szereznek Isztambul tüzelő-ellátására. Később kiszáll az üzletből, folytatja a tanítást, lakásokat vesz, kiadja. Majd felépíti a házat Prinkipon, a nagy szigeten. Ez a büszkesége: a háromlakásos ház a Büyük Adán.

Isztambulban a Harbiyén lakik, a Főhadiszállással szemben. Ma már Hadtörténeti Múzeum. Az ablaknál ül. Nézi a forgalmat. — Ez az én szórakozásom — mondja. — Mindig történik valami. A falon egy csoportképről készült festmény: Nagyanyám egyetemistaként Atatürkbe karol, háttérben a Nagyapám ágaskodik a képbe.

A családi mítosz: Apám családja Szabettai Cévi követőinek leszármazottaiból való. Szaloniki dönmék. Nagynéném hevesen tagadja. Nagybátyám felrajzolja a családfát: szó sincs róla. Csak sokkal később kerültek Szalonikibe. Konyából származnak. Az ősapa neve Ali. A faluban amolyan éceszgébernek tartották. Hova kerüljön a kút. Mit építsenek. Mi legyen ünnepkor.

Aztán felvándoroltak Szalonikibe, majd később, a lakosságcsere során ők is Isztambulba kerülnek. Az ükunoka, a nagyapám posztókereskedő. En gros et en detail. Fess ember, nagy kártyás, Párizsba megy fényképezkedni. Nagyanyám jószívű, beteg asszony. Öregkorára több mint száz kiló. Egészen elgörbül a lába a súlytól. Három gyerekük születik. Két lány egy fiú. A kisebbik lány tizenkét éves korában meghal. A fiút, apámat, tizennégy éves korában elüti biciklizés közben egy taxi. Sánta marad.

Anyai nagyanyám mesél: fönn a hegyen ködbe kerültek, színes ködbe. Soha előtte, se azóta nem látott ilyen szépet. Nagyapámmal voltak. És a nagynénémmel, aki kicsi gyerek volt még akkor. Vagy az anyám volt az? Nem emlékszik, összekavarodnak az évek. De a nagyapám ott volt, az ügyvéd. Nagyanyám lekicsinylőn beszél róla is. Úgy véli, jobbat érdemelt volna. Vagy legalábbis a nagyapám nem érdemelt olyan jót, mint ő. Elmeséli egy szerelmi történetét. Dacból ment hozzá nagyapámhoz. A nagybetűs illető aztán évekkal később bocsánatot kért tőle. Rájött, hogy elrontotta az életét nagyanyám nélkül. Egy vonaton utaztak volna valahova. De a nagymamám állhatatos volt. Lemondott az útról. Nagyapámnak adta oda a jegyét. A két férfi így találkozt először.

A volt udvarló, amikor megtudja, ki a vele szemben ülő, feledhetetlen bókot mond nagyanyámról. Nagyanyám diadalmasan ismétli a bókot ötven év távlatából. Többször egymás után. Villog a szeme az elégedettségétől. Valószínűleg csak Atatürk érdemelte volna meg az ő szépségét. Valóban szép asszony.

(6)

Hideg van, de süt a nap. Az étkezde előtti téren ácsorgunk, guggolunk. Van, aki az épület betonpárkányán üldögél. Tea jár körbe, üvegpocharakból isszuk. A pohár lágy vonala, a vöröslő, erős tea, a zöld katonai egyenruhák és a szürke épületek tömbje. Hideg lehelet érkezik a kopár hegyek felől. Leveszem a kesztyűmet, előírás szerint az övembe dugom, melegítem tenyerem a poháron. Sorakozóra várunk. A szél színes újságlapokba kap. A címlapokon nagymellű pinap görlok. A felettem levő ágyon a tejfelesszájú nagydarab legény éjszakánként az ő emléküktől rázkódik olyan hevesen. Menetoszlopba rendeződünk. Mellettem az örmény hosszú, bonyolult találós kérdést tesz fel. Elhatározom, hogy megfejttem. Aznap menetelés közben, a pihenők rövid szüneteiben teszem fel a megengedett számú kérdéseket. Néha leveszem a sapkámat, titokban napozom. Január van. Kisázsiai január. 1994.

(7)

Hangyák a földön, fű, levelek. Egy kisfiú ül a földön a fa árnyékában. A föld hűvös. A fűcsomók töve nedves. A ház sárga fala csendes. Ablakok. Zöld erkélyrácsok. Betonoszlopok veszik körül a kertet. A siketek épülete tetején kis torony. Mintha onnan zúgna a harang. Unalom és magány zúg ebben a harangban. Gerlék búgnak a kertben. A fák levelei zöldek. A nap sárga. Hűvös szellő a fa tövében. A kisfiú térdéhez föld tapad. Rövidnadrágban van. Kék rövidnadrágban. Térdel a fa alatt a nedves fűvön. Hangyák a földön, apró ágacskák. Baloldalt a kínaiak kertje. Betonpárkány fut végig a kert körül. 1959.

A betonpárkány. Apró kavicsok merednek ki a dermedt anyagból. Ha most itt letérdelek, majd hasra fekszem, szemem kémlélőn a kerítés párkányához préselem, akkor az előtérben halványsárga kavics homályos dombként fedi el a kilátás egy részét. Mögötte, a távolban, vörös salakkal övezett, kőlapokkal kirakott táncfelületre látok: a kínaiak kertje közepén egy táncparkett. A kert túlsó felén kovácsoltvaskerítés, tövében mellmagasságig nyírt sövény. Amikor a Bajza utcán tartok hazafelé, ez a sövény eltakarja a kilátást a táncparketre, amelynek négy sarkában kandeláberek állnak. Rálátok viszont a kínai követség homlokzatára és a mi házunkra, a sárgára festett, ötemeletes kerti frontra, a zöld rácsos ablakokra, amelyek mögött egy-egy függöny meglebben a nyári huzatban. De még nem járok a Bajza utcán, hiszen csak négyéves vagyok, vasárnap van, lent vagyok a kertben, délelőtt van és várok.

1959 vörös színei. A Dózsa György út. A Hősök tere. A Vidám Park.

Uram, szeretnék beszámolni Önnek itteni tapasztalataimról.

(8)

Mitteuropa... Mitropa... Hauptbahnhof... 24 Gleise... Zeitkino... Bolyongok a lipcsei pályaudvar nagy tömegében. Szabad vagyok. Mozdonyszág. Vágányok. Szabad vagyok, mint ahogy szabadnak érzem magam a szuterén gyorsbűfében, ahol rántott húst eszem krumplisalátával. A főpályaudvar örökmozijába megyek. Jó, hogy bármikor be lehet ülni ide. Filmet nézek. Rajzfilmek Magyarországról. Macskássy-rajzfilmek. És *Gusztáv*. Kijövök, rágyújtok. F6. Felőtt vagyok. Csak én tudom, hogy 11 éves vagyok. Szabad vagyok. A főpályaudvar csarnokjában bóklászok. 24 vágány. Európa legnagyobb fedett zsákpályaudvara. Jelszavak a falakon. Walter Ulbricht fényképe. A villamosok. Hazavillamosozok.

Adrian Leverkühn megérkezik Lipcsébe.

Nietzsche megérkezik Lipcsébe.

Lipcse. Goethe. Bach. Wagner. Völkerschlacht.

LVZ-et veszek. 20 Pfennig. A Tamástemplom előtt sétálok. Karácsonyi búcsú van. Virslik sülnek. Cukorvatta. A karácsony mesés hangulata. Mi lesz 20 év múlva. 50 év múlva. 100 év múlva?

Frau Panzok kommt ins Klassenzimmer. Panzok ist umgekehrt Koznap. Verstehst´te? Koznap, wie ein Kotznapf. In den man hineinkotzt.² Szőke, vékony szálú haj, mintha nedves volna folyton. Enyhén foncsorozott szemüveg, keskeny száj, összeszorítva, kérlelhetetlen, félelmetes idegcsozó. Hasonlít a későbbi igazgatóhelyettesre a Madáchban.

(9)

Apám beirat a Madáchba. Az igazgató. A nagy fehér ajtó. A távolságtartó gyanú légköre. A kioktató hangsúly. Majd meglátjuk, itt hogyan produkál. Dölyfös, úrhatnám. Fehér köpenyes. Önmaga szobra. Csendes diktátor. A puha dik-

tatúra képe: V. J. „Politikailag megbízhatatlan” vagyok. Megjiedek, csodálkozom. A puha diktatúra halála: V. J. unokájával a földalattin 18 évvel később. Úgy határozok, mégsem köpöm le. Most már minnek? Kádár János halála. Alekosz halála Kádár ravatala előtt.

(10)

Formát adni az intuíciónak.

Az ember legbelsőbb témája: az áldozat. Hajtóereje a mimézis. Olyanná válni, mint... (René Girard)

A bűnbakképzés: az ellenség, a bűnbak megsemmisítése. Az áldozat. Ezek után az áldozat szentté válik — megbékíti a közösséget önmagával (az, hogy az áldozat végső soron ártatlan). Az ártatlan áldozat koncepciója már keresztényi koncepció. Végső inkarnációja Jézus?

Krisztus az ember legbelsőbb, drámai valósága?

„A bikára mondom, amelyik megváltott!”

Maugli a gyűlés szikláján.

„Nézzétek meg jól, farkasok! Nézzétek meg jól!”

(*Budapest–Isztambul–Helsinki*)

² Frau Panzok belép az osztályterembe. „Panzok” az visszafelé „Koznap”. Érted? „Koznap”, mint egy hányócsésze. Amibe behány az ember.